

УДК

**МЕТОДИКА ОЦІНКИ КОШТОРИСНОЇ ВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ НА
СТАДІЇ ПРОВЕДЕННЯ БУДІВЕЛЬ-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ І ЕКСПЕРТНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ. ОНОВЛЕНИЙ ФОРМАТ ОФІЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ - РЕГІОНАЛЬНИЙ
«РЕЄСТР ЦІН» БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ**

Корзілов В.Ю. Корзілова О.В., Корзілов Ю.О.

Запропоновано при визначенні кошторисної вартості будівельних робіт застосовувати формульний формат діючих положень Державних будівельних норм, нову класифікацію порушень при визначенні вартості будівельних робіт, оновлений формат регіонального «Реєстру цін» будівельних матеріалів і виробів. Розкрити недоліки діючого реєстру цін будівельних матеріалів. Показанні переваги оновленого формату регіонального «Реєстру цін» у регіоні Крим.

Ключові слова: кошторисна вартість, договірна ціна, звітна документація, акт виконаних робіт, замовник, підрядник, будівельні матеріали, поточна ціна, відпускна ціна, регіональний рівень, реєстр цін.

Основними принципами судових експертиз є законність, незалежність, об'єктивність і повнота експертних досліджень, як це і передбачено вимогами [1]. З великого різноманіття будівельно-технічних експертиз виділяються експертизи, які пов'язані з визначенням вартості фактично виконаних будівельних робіт або з визначенням завищення вартості цих робіт.

Умови, які є обов'язковими для визначення кошторисної вартості будівельних робіт, автори цієї публікації пропонують умовно підрозділяти на два великих блока:

- перший блок включає у себе підвищення рівня професійних спеціальних знань стосовно визначення вартості виконаних будівельних робіт і вміння швидко і професійно визначати завищення вартості фактично виконаних робіт;
- другий блок включає у себе інструмент для вмілого і ефективного застосування всіх наявних у розпорядженні експерта засобів для досягнення бажаного результату - повноти і об'єктивності експертного Висновку.

В якості інструмента пропонується застосовувати:

- новий формульний формат діючих положень «Правил» [4] (багатофакторний характер впливу безлічі параметрів на кошторисну вартість будівельних робіт (дивись схему на рис. 1));
- нову класифікацію порушень при визначенні вартості будівельних робіт (дивись схему на рис. 2). Надана класифікація підкріплена електронним ресурсом «Зразки порушень та їх розрахунки за результатами реальних перевірок ДФІ у регіоні АР Крим» та за результатами деяких експертиз Кримського НДІ судових експертиз» (база даних налічує понад 160 об'єктів дослідження);
- оновлений формат «Реєстру цін» будівельних матеріалів і виробів (200-400 позицій), електронний ресурс «Реєстру цін» у стадії розробки і формування;

Серед критеріїв, які можуть чинити істотний вплив на величину вартості будівельних робіт, особливе місце належить критерію «поточна ціна будівельного матеріалу». Згідно з «Правилами» [4, п.3.2.5] поточна ціна матеріалу визначається як франко при об'єктній склад, тобто як сума відпускної ціни будівельного матеріалу, транспортної складової і заготовельно-складських витрат. Поточні ціни будівельних матеріалів спрацьовують у формулах, які реалізовані у автоматизованих програмних комплексах по визначенню кошторисної вартості будівельних робіт і які у формульному форматі наведені на рис.1, або всередині при визначенні одиничної розцінки окремих видів робіт, або прямим підрахунком в окремій позиції локального кошторису (акту Ф.КБ-2в), коли ресурс (матеріал) винесено за межі одиничної розцінки. Відпускна ціна будівельного матеріалу, конструкції або виробу, як складова частина поточної ціни, являє собою його звичайну ринкову ціну як матеріалу не укладеного у діло.

Метою статті є: обґрунтування необхідності розробки оновленого формату регіонального реєстру цін будівельних матеріалів і виробів на підставі виявлення недоліків існуючого реєстру цін будівельних матеріалів та .

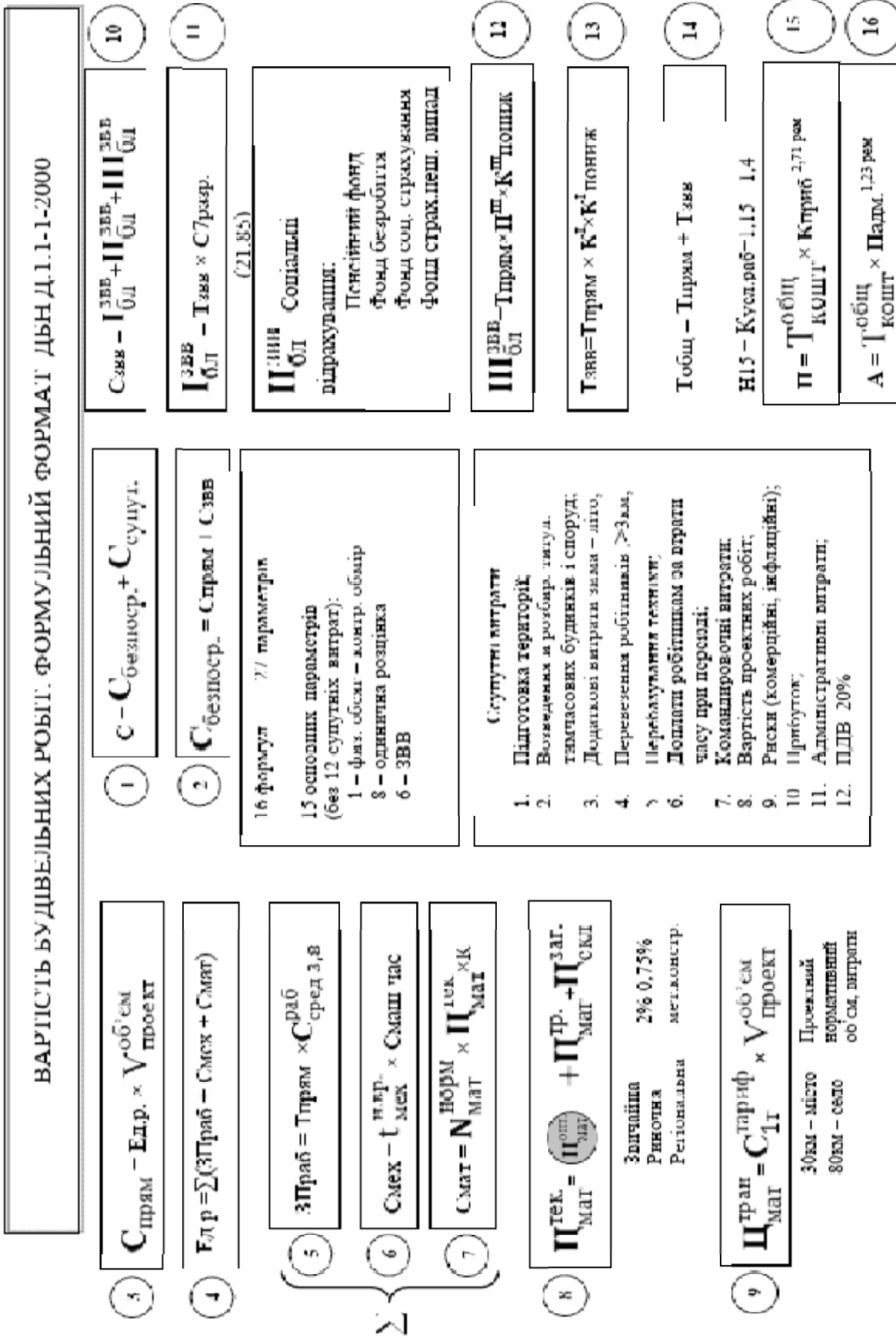

Рис. 1 Вартість будівельних робіт. формульний формат дбн д.1.1-1-2000

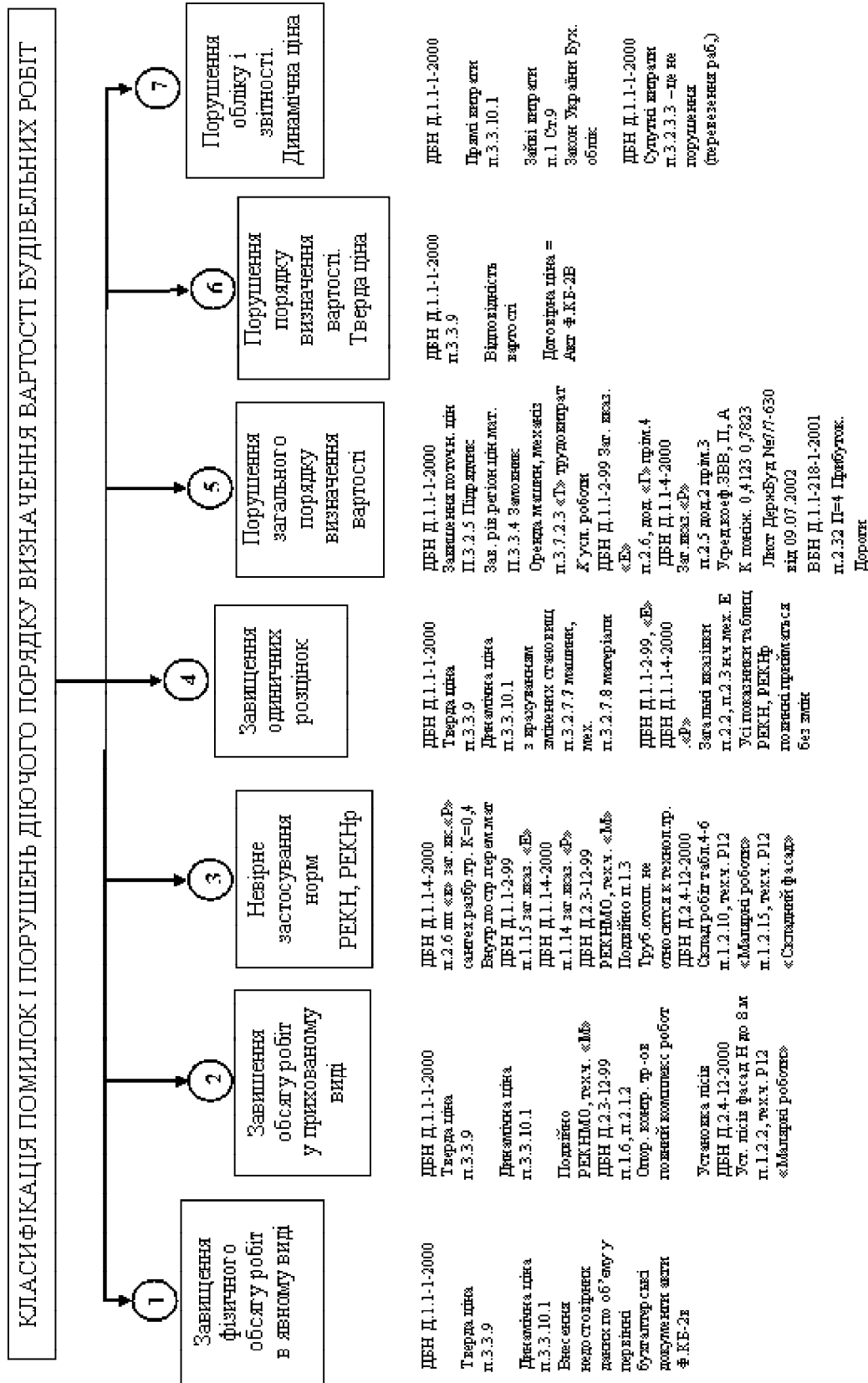

Рис. 2 Класифікація помилок і порушень діючого порядку визначення вартості будівельних робіт

Згідно з [4, п.3.2.5] на стадії цінових пропозицій при складанні договірної ціни, пізніше і у звітній документації (акти Ф.КБ-2в) поточні ціни на матеріальні ресурси приймаються за найменшою вартістю, визначеною на підставі проведеного підрядником аналізу ринку будівельних матеріалів у регіоні з урахуванням їх якісних характеристик, строків і об'ємів постачання, погодженого замовником [7]. Деякі економічні експерти, наприклад, Назарбаєва Римма, у публікації [9], відзначає, що після введення змін №6 до «Правил» [4], новий порядок визначення вартості матеріальних ресурсів при формуванні вартості будівництва більш жорсткий, він не «прив'язаний» до регіональних цін і, мабуть, повинен стимулювати замовників і підрядників на пошук більш дешевих матеріалів. Мінрегіонбуд орієнтує замовників і підрядників на мінімальні ціни матеріальних ресурсів зареєстровані у Мінекономіки [2], [4, п.3.2.5], але реєстрації підлягають ні всі будівельні матеріали. Це реалії сучасних ринкових відносин, тому намагання Держави регулювати рівень ринкових цін будівельних матеріалів і виробів здається утопією. Ринок урегулює себе сам, необхідне лише «інструмент». Таким «інструментом», нами вважається, повинен бути в регіонах регіональний «Реєстр цін», який необхідно складати в регіонах.

Реєстрації підлягають ціни виробників [2], але на практиці у регіонах підрядними організаціями на стадії складання цінових пропозицій при визначенні кошторисної вартості робіт, а пізніше і на стадії взаєморозрахунків з розпорядниками бюджетних коштів та коштів державних підприємств і установ (з замовниками), повинні застосовуватися ціни на матеріали і вироби з поточними цінами, які формуються на основі звичайних відпускних регіональних ринкових цін відповідно до вимог [4, п.3.2.5], [7].

Встає питання: яким чином замовник, як другий учасник договірної угоди, здійснює контроль за регіональним рівнем відпускних цін при погодженні договірної ціни? На яку інформацію він посилається, наскільки вона достовірна і який її офіційний статус? Подібні питання актуальні і до контролюючих установ, наприклад, Державної фінансової інспекції в АР Крим, а також і до фахівців експертних установ, наприклад, Кримський НДІ судових експертиз, або «Кримська експертна компанія» тощо.

Згідно з листом Державного Комітету будівництва, архітектури та житлової політики України [5]: «у випадку, коли поточні ціни придбання матеріальних ресурсів відрізняються від середньорегіональних, підрядна організація отримує письмове погодження замовника щодо поставки на будівництво таких матеріально-технічних ресурсів, про що зазначається у контракті. При відсутності погодження придбання матеріальних ресурсів за відпускними цінами, які перевищують середньорегіональні, різниця між вартістю цих ресурсів та ціною, що склалась в регіоні, замовником не компенсується». Доречі, формулювання придбання матеріальних ресурсів за поточними цінами не коректне: будівельні матеріали придбаються за відпускними звичайними ринковими цінами, з подальшим врахуванням у підрахунках договірної ціни і актах виконаних робіт транспортної складової та заготовельно-складських витрат (складові поточної ціни).

На теперішній час на рівні регіону АР Крим у наявності є офіційна інформація щодо рівня регіональних цін на будівельні матеріали і вироби, яку можливо отримати на Веб-сайті Мінрегіонбуду [6]. Реєстр цін на будівельні матеріали ведеться на офіційному сайті з червня 2010 року. Інформацію стосовно цін на будівельні матеріали у регіоні Автономна Республіка Крим збирає, оброблює і відправляє у Мінрегіонбуд Головне управління капітального будівництва при Раді Міністрів АР Крим.

Ця офіційна інформація носить довідковий характер [8, с. 75] і може служити замовнику і підряднику орієнтиром при визначенні вартості будівництва на стадії складання інвесторського кошторису.

Згідно з офіційних роз'яснень Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, які опубліковані на офіційному сайті [7]: «... обчислення вартості виконаних будівельних робіт за допомогою відповідних автоматизованих програмних комплексів, наповнення тієї чи іншої редакції автоматизованих програмних комплексів, призначених для обчислення вартості будівництва на всіх його стадіях, даними щодо вартісних показників матеріальних ресурсів здійснюється розробниками відповідних програмних комплексів і є усередненими. Використання цих вартісних показників при складанні договірної ціни та актів приймання виконаних будівельних робіт є не вірним».

Офіційна інформація неповна. Досить широкий спектр будівельних матеріалів, які застосовуються сьогодні у практиці будівництва, представлено у реєстрі лише 41 позицією. Стосовно деяких будівельних матеріалів, які неможливо віднести до категорії нових оскільки вони вже тривалий час (10-15 років) застосовуються у практиці нового будівництва, реконструкції, капітальних і поточних ремонтів, наприклад, будівельні вироби для покриття крівель: металочерепиця, профільований оцинкований настил, бітумна черепиця, сучасні матеріали для влаштування м'яких покрівель з застосуванням газопламенних пальників, прямо куткові труби коробчастого перерізу, системи утеплення фасадів, різноманітні сухі клейові суміші, мінеральні штукатурки, мінеральні шпаклівки для внутрішніх і зовнішніх робіт, сучасні акрилові фарби (гладкі та структурні), системи монтажу з гіпсокартону, системи підвісних стель типу «Армстронг», металопластикові, екопластикові труби з відповідною фурнітурою для влаштування систем водопроводу і опалення тощо, така інформація взагалі не представлена, немов не яснує ні нових технологій, ні нових матеріалів. Ринок будівельних матеріалів продовжує розширюватися, при цьому асортимент пропозицій представлено матеріалами і виробами як вітчизняного, так і іноземного виробництва;

Офіційна інформація не вміщує даних щодо рівня регіональних цін матеріалів з точки зору залежності ціни виробів і матеріалів від якості сировини, з якої вони вироблені, як по складу окремих компонентів, так і в залежності ціни від виробника сировини. У існуючій офіційній інформації взагалі не відображені матеріали по новим технологіям для влаштування та ремонту дорожнього покриття, наприклад, литі органо-мінеральні суміші (технології укладання сировини з підігрівом, або без її підігріву), холодна лита суміш типу «Сларі-Сіл» тощо.

Складається відчуття, що Головне управління капітального будівництва при Раді Міністрів АР Крим, Республіканський Комітет з будівництва і архітектури в АР Крим, яким розпорядженням Кабінету Міністрів України [3] доручено вести роботу по складанню і відображенню відповідної інформації по регіону Крим на офіційному сайті не поспішає виконувати доручення Кабінету Міністрів України.

Авторами цієї публікації ставиться питання о необхідності постійного моніторингу цін будівельних матеріалів, які найчастіше використовуються у практиці будівництва, необхідності розробки методики збирання, обробки інформації, подачі інформації на офіційному сайті у оновленому форматі взагалі (загальний формат реєстру необхідно розширити до 200-400 видів матеріалів і виробів) і з оновленими форматами окремих електронних сторінок всередині «Реєстру цін», тобто з розширеною інформацією на окремих сторінках «Реєстру» о ціні матеріалів та виробів в залежності:

- від географії регіону (центр, південь, північ, схід, захід) – звичайна відпускна ціна;
- від якісних характеристик матеріалів або виробів, з урахуванням виробника сировини з якого виготовлені вироби (вітчизняний, імпортований) - звичайна відпускна ціна;
- від постачальників, продавців: крупні торговельні фірми, середні, дрібні, місцеві (регіональні) виробники - звичайна відпускна ціна;
- від обсягу закупки: система знижок, для оптових закупок – ціна зі знижкою, наприклад 10-20 %;
- з вказівкою зручних одиниць виміру (як у кошторисної документації), ціна з ПДВ, ціна без ПДВ, ціна упаковки постачальника (для зручності користувача і продавця, як потенційного рекламоплатника для розробника «Реєстру цін»);
- у форматі окремої сторінки повинне бути вказано: мінімальна відпускна ціна, максимальна ціна, ціна найближча до середнього регіонального рівня.

У теперішній час при наявності сучасних комп'ютерних технологій технічно складання оновленого «Реєстру цін» у електронному ресурсі не являє ні яких складностей. Офіційна інформація у оновленому форматі стосовно регіонального рівня цін на будівельні матеріали та вироби як продукт моніторингу ринка будівельних матеріалів на території регіону Автономна Республіка Крим повинна бути:

- виробником, який рекомендується для розробки регіонального «Реєстру цін», повинна бути незалежна спеціалізована Державна установа, наприклад, Кримський НДІ судових експертиз, як установа у штаті якої є спеціалізовані підрозділи і фахівці, які мають відповідну підготовку і необхідні знання. Регіональна зона обслуговування інституту – Автономна Республіка Крим;

- фінансування розробки алгоритму і методики збирання, обробки і подачі інформації стосовно регіонального рівня цін на будівельні матеріали і виробу на першому етапі рекомендується здійснити за рахунок держбюджету;
  - інформація повинна бути доступною, абсолютно безоплатною для будь-якого користувача через Інтернет на офіційному сайті виробника;
  - в печатному виді на паперовому носії інформація може бути платною (у вигляді офіційних збірників розробника);
  - у майбутньому «Реєстр цін» може стати джерелом часткової компенсації витрат розробнику реєстру за рахунок продавця, як потенційного рекламоплатника;
  - періодичність оновлення інформації рекомендується один раз у місяць;
  - досвід по розробки регіонального «Реєстру цін» АР Крим може бути розповсюджено на зони обслуговування інших науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України;
- Направленість передбачуваного запровадження результатів науково-дослідних досліджень стосовно розробки «Реєстру цін» в практику може бути:
- для застосування у практичній діяльності проектувальників: варіантне проектування при визначенні кінцевих технічних рішень, а саме вже на стадії розробки проектно-кошторисної документації розглядати більш широкий спектр різноманітних технічних рішень з урахуванням параметра «вартість», тобто з врахуванням цінових пропозицій регіонального ринку будівельних матеріалів та виробів в залежності: - від якісних характеристик матеріалу; - від конструктивних особливостей (несуча спроможність, жорсткість конструкцій через їх геометричні параметри); - від терміну експлуатації (гарантований тривалий термін якісної експлуатації або терміновий, наприклад, у випадку «консервації» об'єкту ремонту, коли не раціональні дороги, по параметру вартості рішення); - від технологічних умов виконання робіт (швидко чи повільно, з використанням монолітного бетону чи збірними конструкціями, з використанням звичайних сумішів асфальтобетону з ущільнюванням катками чи нових литих сумішів без ущільнювання і т.п.); - від умов подальшої експлуатації (нормальні умови чи агресивна середа, наприклад, вплив морського повітря на пофарбовані поверхні фасадів або конструкції, вплив сумішів протиобльодування на вартість тротуарної плитки); - від фінансової спроможності Замовника (у наявності багато коштів чи за потрібно як найменш економічне технічне рішення); - від наявності офіційної інформації о рівні цін матеріальних ресурсів у інших регіонах України (комплексна оцінка впливу транспортної складової на вартість матеріалу у випадку її відсутності на території конкретного регіону, але при наявності у інших регіонах України або за кордоном.);
  - для застосування фахівцями експертних установ при експертизі проектно-кошторисної документації: (здійснити швидко і якісно контроль рівня поточних цін матеріалів, які передбачені проектувальниками в технічних рішеннях);
  - для застосування замовниками (розпорядниками бюджетних коштів та коштів підприємств державної власності): на стадії надання пропозицій замовником, у випадку виконання будівельних робіт з утримання, поточного і капітального ремонту об'єктів, коли замовник особисто приймає рішення щодо технічних рішень, надає підрядникам відомості обсягів робіт (дефектні акти), виконує їх попередню цінову оцінку, а в подальшому на стадії оцінки цінових пропозицій претендентів-підрядників, на стадії контролю та узгодження договірної ціни переможця торгів та на кінцевої стадії - перевірки ціни фактично виконаних робіт підрядником дозволить замовнику прийняти грамотні, раціональні рішення відповідно до вимог [4, п.3.3.4], щодо вартості будівельних робіт з урахуванням фактичного, реального регіонального рівня цін на будівельні матеріали і виробу і, таким чином, уникнути зловживань за рахунок недостовірного відображення підрядниками у кошторисній документації поточних цін матеріалів і виробів станом на момент їх фактичного придбання через контроль регіонального рівня (коридор цін буде позначено) звичайній відпускній ціни матеріалу, як складової частини його поточної ціни, причому у будь-якому режимі часу, особливо коли: контроль вартості робіт здійснюється у режимі: контроль вартості «сьогодні» – роботи виконані «вчора».
  - для застосування підрядниками: на стадії прийняття рішень (технічних і цінових), у випадку,

коли такі зобов'язання повністю або частково покладені на підрядника, на стадії подання цінових пропозицій під час проведення конкурсних торгів, під час подання цінових пропозицій у випадку коли договори підряду укладаються за результатами переговорів сторін (на підставі дефектного акту), під час узгодження та затвердження договірної ціни до договору підряду, а подалі на стадії надання звітів (актів виконаних робіт Ф.КБ-2в) дозволить підряднику прийняти грамотні, раціональні рішення відповідно до вимог [4, п.3.2.5], щодо вартості будівельних робіт з урахуванням фактичного, реального регіонального рівня цін на будівельні матеріали і виробу і, таким чином, уникнути зловживань у частині невірної відображення у кошторисної і звітної документації поточних цін на матеріали і виробу станом на момент їх фактичного придбання через контроль регіонального рівня (коридор цін буде позначено) звичайної відпускної ціни будівельного матеріалу, як складової частини його поточної ціни у реальному режимі часу;

· для застосування контролюючими установами:

- а) - для внутрішнього застосування Кримським НДІСЕ: експертна діяльність, наукова-дослідна діяльність, комерційна діяльність;
- б) - для внутрішнього застосування Державною фінансовою інспекцією в АР Крим при здійсненні перевірок фінансово-господарської діяльності підконтрольних об'єктів-розпорядників бюджетних коштів;
- в) - для внутрішнього застосування Головним Управлінням Міністерства доходів і зборів в АР Крим при визначенні собівартості будівельних робіт незалежно від форми власності підрядних організацій і джерел фінансування будівельних робіт;

Оновлений формат регіонального «Реєстру цін» дозволить здійснювати швидко і якісно контроль за рівнем регіональних цін будівельних матеріалів і виробів на усіх стадіях від планування до реалізації. При цьому, у випадку фіксації включення у кошторисну документацію матеріальних ресурсів з підвищеними цінами, тобто у випадках перевищування рівня звичайних регіональних цін станом на момент прийняття технічних рішень і складання кошторисної документації (локальні кошториси, розрахунки договірної ціни, акти виконаних робіт Ф.КБ-2в) дозволить швидко визначитися і отримати офіційну безоплатну відповідь (на письмовий запит) від державної установи - розробника «Реєстру», наприклад, Кримський НДІ судових експертиз, по конкретним будівельним матеріалам, щодо регіонального рівня їх відпускної ринкової вартості. Отримана відповідь може послужити доказом правильності розрахунку суми необґрунтованого завищення вартості фактично виконаних будівельних робіт за рахунок включення у акти виконаних робіт Ф.КБ-2в матеріальних ресурсів з підвищеними цінами [5], по відношенню до рівня регіональних цін на ці матеріали на момент складання відповідних кошторисних розрахунків до договірної ціни і актів виконаних робіт Ф.КБ-2в.

Для державної експертної установи, для приватних експертних організацій наявність офіційної інформації щодо рівня регіональних цін на будівельні матеріали і виробу може значно облегшити і скоротити процедуру маркетингових досліджень щодо реальної ціни фактично застосованих підрядником будівельних матеріалів і виробів, відображених у відповідній звітній документації.

Для Кримського НДІ судових експертиз оновлений формат регіонального «Реєстру цін» на будівельні матеріали може стати методом (інструментом) поліпшення якості експертних досліджень, зниження їх трудомісткості, скорочення терміну їх проведення, підвищення повноти експертних досліджень, методом здійснення оцінки регіонального рівня цін будівельних матеріалів в будь-якому режимі часу, методом забезпечення об'єктивності висновків будівельно-технічних експертиз, методом реанімації наукової діяльності Кримського НДІ судових експертиз, спрямованій на поліпшення практичної експертної роботи при оцінці кошторисної вартості будівельних робіт.

· для застосування іншими користувачами:

До інших потенційних користувачів офіційної інформації - регіональний «Реєстр цін», щодо регіонального рівня цін на будівельні матеріали, можливо віднести:

- учбові заклади, наприклад, Національна Академія природоохоронного і курортного будівництва (НАПКС)- в якості офіційного інформаційного навчального посібника в електронному ресурсі або окремого розділу методичних рекомендацій з окремих питань ціноутворення та визначення вартості фактично виконаних будівельних робіт підрядними будівельними організаціями.

- іями при виконанні договорів підяду, які фінансуються за рахунок державного бюджету будь якого рівня;
- комерційні торговельно-виробничі фірми, для яких офіційний регіональний Реєстр цін на будівельні матеріали це безоплатний результат маркетингових досліджень регіонального ринку будівельних матеріалів (інформація о цінах потенційних конкурентів) і можливість розміщення інформації о деяких видах своєї продукції (будівельні матеріали і вироби) в офіційному електронному ресурсі - регіональний «Реєстр цін», як рекламному продукті;
  - громадян України - вільний безоплатний доступ до інформації в мережі Інтернет на сайті розробника продукту – електронний ресурс регіональний «Реєстр цін».

ВИСНОВКИ

Оновлений формат офіційної інформації - регіональний «Реєстр цін» щодо рівня регіональних цін будівельних матеріалів і виробів дозволить здійснювати швидко і якісно контроль за рівнем регіональних цін будівельних матеріалів і виробів на усіх стадіях від планування до реалізації, при експертних дослідженнях скоротить, спростить та облегшить процедуру маркетингових досліджень щодо реальної ціни фактично застосованих підрядними організаціями будівельних матеріалів і виробів, забезпечить об'єктивність висновків і підвищення повноти експертних досліджень, реанімацію наукової діяльності Кримського НДІ судових експертиз, спрямованій на поліпшення практичної експертної роботи при оцінці кошторисної вартості будівельних робіт, буде сприяти запобіганню проявам корупції у сфері будівництва починаючи від процедури конкурсних торгів до реалізації державної закупівлі, тим самим, буде впливати на розвиток добросовісної конкуренції у галузі будівництва і буде сприяти забезпеченню раціонального та ефективного використання бюджетних коштів і коштів підприємств державної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу // Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 03.05.2003 №662-iv, від 09.09.2004 №1992-iv. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.gov.ua>
2. Про реєстрацію цін на окремі види продукції // постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2008 №1138. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Питання зміцнення фінансово-бюджетної дисципліни // розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 №148-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.gov.ua>
4. Державні будівельні норми України Правила визначення вартості будівництва ДБН Д.1.1-1-2000.(з доповненнями і змінами). // Ціноутворення у будівництві (зб. офіц. док. і роз'яснень): – К., «Інпроект», 2009. – Вип.4.- С. 29-226.
5. Щодо врахування вартості матеріалів, виробів і конструкцій при складанні договірної ціни (ціни тендерної пропозиції) та розрахунків вартості обсягів виконаних робіт // лист Державного Комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 14.12.2002 №7/7-1247 // Ціноутворення у будівництві (зб. офіц. док. і роз'яснень): – К., «Інпроект», 2000. – Вип.12.
6. Ціна будівельних матеріалів по даним Міністерства регіонального розвитку і будівництва в Республіці Крим [Електронний ресурс]. - Режим доступу: minregion.gov.ua/building/czinoutvorennya-ekspertizata-rozvitok-budivelnoi-dijalnosti/czinoutvorennya
7. Щодо обчислення вартості виконаних будівельних робіт за допомогою відповідних автоматизованих програмних комплексів // Роз'яснення Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлового і комунального господарства від 19.12.2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov>.
8. Реєстр цін будівельних матеріалів //Ціноутворення у будівництві (зб. офіц. док. і роз'яснень): – К., «Інпроект», 2011. – Вип. 2.– С.75-119.
9. Назарбаєва Римма Кризисное ценообразование в строительстве: дешевле... дешевле... еще дешевле?/ Р. Назарбаєва // Бухгалтерія: зб. №31 (862), від 03.08.2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=2140>.